

Вплив емоційного вигорання викладачів вищої школи на їх стиль управління

Ю. М. Терлецька

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
Corresponding author. E-mail: yulianysya@i.ua

Paper received 13.10.17; Revised 16.10.17; Accepted for publication 18.10.17.

Анотація. Розглядається вплив емоційного вигорання викладачів вищої школи сучасного українського суспільства на вибір ними стилю управління навчально-виховним процесом студентів. На основі результатів емпіричного дослідження виявлено, що емоційне вигорання викладачів вищої школи є чинником, який впливає на вибір ними переважно ліберального стилю управління навчально-виховним процесом студентів.

Ключові слова: емоційне вигорання, навчально-виховний процес студентів, стиль управління, демократичний стиль управління, авторитарний стиль управління, ліберальний стиль управління.

Вступ. В Україні тривалий час має місце системна криза, йде війна, дуже повільно відбуваються бажані реформи, з якими громадяни пов'язують зміни на краще. Економічні негаразди виштовхують на поверхню багато соціальних проблем, які разом негативно впливають на емоційно-почуттєву сферу громадян, у тому числі й викладачів вищих навчальних закладів (ВНЗ) України. Крім цього, в цей час українське суспільство перебуває в стані соціально-психічного напруження, яке періодично наближається до початкового (низького) рівня стану соціального психозу. На підґрунті цього в деяких викладачів ВНЗ виявляється байдуже ставлення до професійно-педагогічної діяльності, що свідчить про перебіг у них емоційного вигорання. Все це разом негативно впливає на якість їх професійної діяльності, однією зі складових якої є доцільний стиль управління навчально-виховним процесом студентів (НВПС). Тому її вивчення має важливе теоретичне і практичне значення.

Короткий огляд публікацій за темою. Синдром вигорання на сьогоднішній день уходить до Міжнародної класифікації хворіб (МКХ-10). У класифікаційній рубриці «Проблеми, пов'язані з труднощами подолання життєвих ускладнень» його можна знайти під номером Z73.0. Згідно з визначенням ВООЗ (2001), «синдром вигорання – це фізичне, емоційне чи мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності праці й стомленістю, безсонням, зниженням імунітету, а також вживанням алкоголю та інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, яке має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності та (у багатьох випадках) суїцидальної поведінки» [8, с. 360-362]. Цей синдром вивчала низка дослідників, серед яких В.В. Бойко [2; 3], Н.Є. Водоп'янова [5], А. Ленгеле [7], В.Є. Орел [9] та ін. Емоційне вигорання людей освітніх професій досліджували Т.В. Форманюк [17], Н.О. Чепелева [18] та ін. Однак у цих та інших працях питання впливу емоційного вигорання викладачів вищої школи сучасного українського суспільства на стиль управління ними навчально-виховним процесом студентів не розглядалося.

Разом з цим, на сьогодні праць, присвячених управлінню навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах, збільшилося. Частина дослідників прямо вказує на провідне місце управління навчально-виховним процесом у підготовці фахівців нової генерації. Наприклад, А.М. Алексюк стверджує, що предметом педагогічної діяльності у вищій школі є уп-

равління процесом навчання, освіти й виховання студентів, доцільна організація їх професійного розвитку [1].

Вчений В.О. Якунін загалом розглядає навчання з позицій системного підходу і теорії управління [19, с. 19-52].

Проте залежність стилю управління НВПС від емоційного вигорання викладачів вищої школи (ВВШ) сучасного українського суспільства залишається не дослідженою.

Тому **метою** нашого наукового пошуку є виявлення та експериментальна перевірка впливу емоційного вигорання викладачів вищої школи на вибір ними стилю управління навчально-виховним процесом студентів.

Матеріали і методи. Ми спираємося на проведені нами дослідження чинників, які спричиняють розвиток емоційного вигорання викладачів вищої школи, та його впливу на ефективність їх фахової діяльності [11-16].

За результатами вивчення праць В.В. Бойка [2; 3], Н.Є. Водоп'янової [5], А. Ленгеле [7], В.Є. Орела [9], Т.В. Форманюка [17], Н.О. Чепелевої [18] та ін., нами виявлено різні підходи до тлумачення вигорання: професійного, психологічного, емоційного тощо. На сьогодні також нема чіткого розмежування понять «синдром вигорання», «психічне вигорання», «професійне вигорання», «емоційне вигорання», «емоційне виснаження» та ін., їх ієрархічності, підпорядкованості тощо. А їхні тлумачення за сутністю й наслідками впливу часто подібні.

Виходячи з цього, ми приєднуємося до думки В.В. Бойка, що емоційне вигорання є первинним поняттям. Власне вчений розглядає структуру синдрому емоційного вигорання як таку, що становить собою послідовність перебігу трьох фаз: 1) напруження: переживання психотравмуючих обставин, незадоволеність собою, «загнаність у клітку», тривогу і депресію; 2) резистенцію: неадекватний вибір емоційного реагування, емоційно-моральну дезорієнтацію, розширення сфери економії емоцій, редукцію професійних обов'язків; 3) виснаження: емоційний дефіцит, емоційна відстороненість, особистісна відстороненість (деперсоналізацію), психосоматичні та психовегетативні порушення. Дослідник виявив такі особистісні фактори розвитку синдрому емоційного вигорання як схильність до: емоційної холодності, інтенсивного переживання негативних обставин у професійній діяльності, слабкої мотивації емоційної віддачі у професійній діяльності [2].

Нами виявлено, що найпоширенішою класифікацією симптомів емоційного вигорання є їх поділ на три

основні групи: психофізичні, соціально-психологічні й поведінкові [3].

Загалом сучасній науці відомі три моделі «вигоряння». Згідно з першою моделлю, «вигоряння» – стан фізичного та психічного виснаження, котрий викликаний тривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях. Друга модель описує «вигоряння» як двомірний конструкт, який складається з емоційного виснаження і деперсоналізації, що виявляється у зміні ставлення або до себе, або до оточуючих. Третя модель синдрому «вигоряння» належить американським дослідникам К. Маслач і С. Джексон. Її розуміють як синдром емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень [6, с. 360-362].

Вивчення літературних джерел переконує, що психолого-педагогічні аспекти управління викладачами вищої школи НВПС розглядали дослідники педагогічної психології та педагогіки вищої школи, серед яких О.І. Власова [1; 4; 10 та ін.].

Власне фахова діяльність ВВШ розгортається як реалізація ним певної сукупності функцій. Безперечно, всі функції педагогічної діяльності органічно взаємопов'язані, проте, на нашу думку, провідною є управлінська функція, через котру заломлюються всі інші. На це вказує багато дослідників [1; 19 та ін.] та ін. Суттєвою особливістю функції управління є те, що ВВШ водночас має привчати студентів до самоуправління, тобто на певному етапі стосунків передавати їм частину функцій керування самим собою.

На думку Л.Г. Подоляк і В.І. Юрченко, до основних функцій педагогічного управління відносять: 1) проєктивну функцію (визначення мети, завдань навчання і виховання); 2) конструктивну функцію (розробка методів, прийомів і засобів забезпечення навчально-виховного процесу); 3) організаційну функцію (практична організація навчально-виховного процесу); 4) комунікативну функцію (спілкування, взаємини між учасниками педагогічного процесу); 5) оцінно-корегувальну функцію [10, с. 132].

Однак нами виявлено, що всі функції, не залежно від того, як їх тлумачать дослідники, реалізуються у функціонально-процесуальному управлінні ВВШ навчально-виховним процесом студентів під час вивчення певної навчальної дисципліни. І дійсно, щоб здійснювати управління НВПС навіть на рівні вивчення окремого предмета ВВШ має постійно збирати та аналізувати його хід, діяльність студентів (учіння) і свою власну (реалізація інформаційної, діагностичної, рефлексивної, гностичної та інших функцій); прогнозувати хід навчально-виховного процесу при відповідному впливові (реалізація орієнтаційної, інформаційної, науководослідної, прогностичної та інших функцій); проєктувати заходи впливу щодо активізації та забезпечення ефективності навчально-виховного процесу студентів (реалізація проєктивної, конструктивної, цілепокладання, інструментальної, методичної та інших функцій); здійснення впливу на навчально-виховний процес (реалізація навчальної, методичної, науково-дослідної, виховної, спонукальної, мобілізаційної, організаційної, комунікативної, корекційної та інших функцій); виявляти та оцінювати результати навчально-виховного процесу в певні проміжки часу

(реалізація діагностичної та інформаційної функцій); здійснення корекції навчально-виховного процесу студентів (реалізація рефлексивної, корекційної, проєктивної, прогностичної, ілюстративної та інших функцій).

У ході дослідження ми виявили, що важливою психологічною особливістю керування науково-педагогічними працівниками НВПС є те, що воно виявляється як рефлексивне управління на всіх етапах його здійснення. Рефлексивні вміння полягають в аналізі й оцінюванні ВВШ своєї власної педагогічної діяльності, особистісних якостей, дій і вчинків, а також того, як він сприймається та оцінюється студентами. У нашому випадку психолого-педагогічні впливи, взаємодію, контроль й оцінювання рефлексують як ВВШ, так і студенти. Таким чином, відбувається управління рефлексивним процесом у континуумі індивідуально-групового суб'єкта.

На синергійно-системній центральності управлінської функції ґрунтується і головна ідея Болонського процесу. Тому важливим є вибір викладачем вищої школи доцільного стилю управління НВПС.

Вважається, що стилем, який забезпечує ефективне управління навчально-виховним процесом студентів, є демократичний, і навпаки, неефективними – авторитарний і ліберальний. Наші дослідження свідчать, що досить ефективним є авторитарно-демократичний стиль управління.

Для визначення впливу емоційного вигоряння викладачів вищої школи на вибір ними стилю управління навчально-виховним процесом студентів ми провели емпіричне дослідження в Національному університеті «Львівська політехніка». Для цього з числа ВВШ, за допомогою методики визначення «синдрому вигоряння» в професійній діяльності (варіант 2 для учителів, викладачів, тренерів, що адаптований Н.С. Водоп'яновою) [5], ми відібрали 54 особи, в котрих було наявне емоційне вигоряння в межах нижче середнього, середнього, вище середнього, високого і дуже високого рівнів її вираження (контрольна група 1 (КГ1)), і 54 особи, в котрих емоційне вигоряння було на дуже низькому або низькому рівнях, що може вважатися нормою, тобто відсутністю її впливу на стиль управління ними НВПС (контрольна група 2 (КГ2)).

Для отримання більш точних результатів рівні розвитку і емоційного вигоряння ВВШ, і стилів управління ними НВПС ми визначили за семирівневою шкалою, виділивши в ній такі: дуже високий, високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький і дуже низький.

Ми висунули гіпотезу, що емоційне вигоряння ВВШ сприяє вибору ними або авторитарного, або ліберального стилів управління НВПС.

Далі за методикою «Оцінка стилю керівництва» (О.В. Козловська, А.Й. Романюк, В.І. Урунський) ми визначили у кожного ВВШ КГ1 і КГ2 рівні розвитку авторитарного, демократичного і ліберального стилів управління НВПС.

Рівні розвитку і емоційного вигоряння ВВШ, і їх стилів управління НВПС визначаються через відповідні коефіцієнти, котрі обчислюється за формулами [14].

У дослідженні застосовані методи аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування й групування, а також

кореляційного та багатофакторного регресивного аналізу.

Результати та їх обговорення. На основі результатів дослідження нами встановлено, що емоційне вигорання викладача вищої школи являє собою процес утрати ним позитивних емоцій, фізичної та інтелектуальної активності, емоційного контакту зі студентами, колегами та іншими людьми й одночасно процес розвитку байдужості до їх проблем, емоційної холодності у стосунках з ними, ригідності, почувань утоми, спустошеності, розчарованості, деформації особистісних властивостей та якостей. Разом з цим, емоційне вигорання ВВШ виявляється як інтегрована єдність емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень.

Так, *емоційне виснаження* ВВШ виявляється в утраті ними позитивних емоцій та емоційного контакту зі студентами і колегами, у втомі, байдужості до їх проблем, емоційній холодності у стосунках з ними, ригідності, спустошеності, розчарованості, в появі негативних установок щодо професійної діяльності та життя загалом.

Деперсоналізація ВВШ виявляється в деформації їх особистісних властивостей та якостей, стосунків, почуттів, установок, «Я-образу», мотивації, складових свідомості й самосвідомості тощо.

Редукція особистісних досягнень ВВШ, передусім, виявляється в ревізії, переоцінці, переосмисленні своїх професійних досягнень і успіхів, життєвих цінностей, установок, самої професії, доцільності її вибору тощо, що призводить, зазвичай, до негативної оцінки самого себе, своєї професійної діяльності, досягнень та успіхів тощо.

Під час дослідження нами виявлено, що ефективність управління ВВШ навчально-виховним процесом студентів залежить від доцільного застосування ним авторитарно-демократичного стилю управління. Це означає, що під час навчально-виховного процесу НПП має доцільно поєднувати авторитарний і демократичний стилі управління НВПС.

Для реалізації завдань НВПС науково-педагогічний працівник повинен ефективно взаємодіяти зі студентами і студентськими колективами, впливати на їхню поведінку, міжособистісні стосунки, взаємини в студентських групах, розв'язувати конфлікти тощо. Власне управління в системі «особистість-особистість» полягає в реалізації ВВШ конструктивної, регулятивної, комунікативної та оцінно-корегулятивної функцій, які забезпечують ефективний вплив на студентів з метою гарантованого виконання ними педагогічних завдань.

Застосувавши методику визначення «синдрому вигорання» в професійній діяльності (варіант 2 для учителів, викладачів, тренерів, що адаптований Н.Є. Водоп'яною) [5], ми виявили рівні емоційного вигорання ВВШ КГ1 і КГ2. Власне за допомогою цієї методики визначено наявність у ВВШ КГ1 і КГ2 емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень, а далі за відповідними формулами й емоційне вигорання. Разом із попередньою застосували методику «Оцінки стилю керівництва» (О.В. Козловська, А.Й. Романюк, В.І. Урунський), за допомогою якої ми визначили у кожного ВВШ КГ1 і КГ2 рівні розвитку

авторитарного, демократичного і ліберального стилів управління НВПС.

Аналіз свідчить, що емоційне вигорання у ВВШ КГ1 виявляється на дуже високому рівні – у 2 (3,6%) осіб, при цьому їм притаманний ліберальний стиль управління; на високому рівні розвитку – у 3 (5,5%) осіб, при цьому 2 ВВШ (66,7%) з них притаманний ліберальний стиль управління, а 1 ВВШ (33,3%) – авторитарний; на вище середнього рівні – у 8 (14,8%) осіб, при цьому 6 ВВШ (87,5%) з них притаманний ліберальний стиль управління, а 2 ВВШ (12,5%) – авторитарний; на середньому рівні розвитку – в 31 (57,6%) особи, при цьому 18 ВВШ (58,2%) з них притаманний ліберальний стиль управління, 7 ВВШ (22,5%) – авторитарний і 6 ВВШ (19,3%) – демократичний; на нижче середнього рівні розвитку – в 10 (18,5%) осіб, при цьому 2 ВВШ (20%) з них притаманний ліберальний стиль управління, 2 ВВШ (20%) – авторитарний, 1 ВВШ (10%) – демократичний і 5 ВВШ (50%) – авторитарно-демократичний.

Отже, у ВВШ КГ1, які переживають емоційне вигорання, в цілому переважає ліберальний стиль управління (30 (66,7%) осіб), авторитарний стиль управління характерний для 12 (22,2%) осіб, демократичний – 7 (13%) осіб і авторитарно-демократичний – 5 (9,3) осіб.

У цей самий час для ВВШ КГ2, емоційне вигорання котрих, як ми вже зауважували, було лише на низькому (у 45 (83,3%) осіб) і дуже низькому (у 9 (16,7%) осіб) рівнях вираження, притаманний авторитарно-демократичний стиль управління 27 (50%) особам, демократичний – 14 (25,5%) особам, авторитарний – 8 (14,8%) особам, ліберальний – 5 (9,3%) особам.

Таким чином, емоційне вигорання ВВШ впливає на вибір ним переважно ліберального стилю управління НВПС.

Далі нами здійснено кореляційний аналіз, унаслідок якого виявлений значущий негативний зв'язок між емоційним вигоранням і авторитарно-демократичним стилем управління НВПС ($r_s = -0,569$, $p \leq 0,01$), помірний негативний зв'язок між емоційним вигоранням і демократичним стилем управління НВПС ($r_s = -0,486$, $p \leq 0,01$), помірний негативний зв'язок між емоційним вигоранням і авторитарним стилем управління НВПС ($r_s = 0,456$, $p \leq 0,01$), а також сильний позитивний зв'язок між емоційним вигоранням і ліберальним (пасивним) стилем управління НВПС ($r_s = 0,822$, $p \leq 0,01$).

Проте наявність кореляційного зв'язку між емоційним вигоранням і стилями управління НВПС є недостатнім доказом того, що саме певний стиль управління впливає на неї. Для того, щоб перевірити, чи впливає емоційне вигорання ВВШ на їх стиль управління НВПС, нами здійснений багатофакторний регресивний аналіз. Обчислено коефіцієнт багатофакторної детермінації (R^2), який дорівнює 0,237, що вказує на залежність вибору ВВШ стилю управління НВПС від їх емоційного вигорання на 23,7%. Така відсоткова вага свідчить про те, що стиль управління НВПС викладачів вищої школи суттєво залежить від їх емоційного вигорання.

Висновки. Емоційне вигорання викладача вищої школи являє собою процес утрати ним позитивних емоцій, фізичної та інтелектуальної активності, емо-

ційного контакту зі студентами, колегами та іншими людьми й одночасно процес розвитку байдужості до їх проблем, емоційної холодності у стосунках з ними, ригідності, почувань втоми, спустошеності, розчарованості, деформації особистісних властивостей та якостей.

Викладачі вищої школи, управляючи навчально-виховним процесом студентів, використовують авторитарний, демократичний або ліберальний стиль управління чи комбінуючи їх. Виявлено, що найефективнішим є авторитарно-демократичний стиль управління навчально-виховним процесом студентів.

Підтвердилася та частина нашої гіпотези, котра вказує на те, що емоційне вигорання викладачів вищої школи сучасного українського суспільства впливає на вибір ними переважно ліберального стилю управління НВПС.

Подальших розвідок у даному напрямі потребують питання вибору викладачами вищої школи стилю управління навчально-виховним процесом студентів залежно від статі, рівня розвитку в них емоційного та соціального інтелекту, психоемоційної, пізнавальної та психокультурної депривації, в період життєвих криз тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: [підручник] / А.М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Бойко В.В. Синдром «емоціонального вигорання» в професійно-нальній обшени / В.В. Бойко. – СПБ.: Пітер-Пресс, 1999. – 105 с.
3. Бойко В.В. Энергия эмоций: [2-е изд., доп. и перераб.] / В.В. Бойко. – СПБ.: Питер, 2004. – 474 с.
4. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. / О.І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
5. Водопьянова Н.Е. Синдром вигорання: диагностика и профилактика / Н.Е. Водопьянова, Е.С. Старченкова. – [2-е изд.] – СПб.: Питер, 2005. – 336 с.
6. Диагностика профессионального «выгорания» (К. Маслач, С. Джексон) / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов // Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., 2002. – С. 360–362.
7. Лэнгеле А. Эмоциональное выгорание с позиции экзистенциального анализа / А. Лэнгеле // Вопросы психологии. – 2008. – № 2. – С. 3–16.
8. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Десятий перегляд. – К.: Здоров'я, 2001. – Т. 3. – 817 с.
9. Орел В. Е., Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования / В.Е. Орел // Журнал практической психологии и психоанализа. – 2001 – №3. – С. 69.
10. Подоляк Л.Г. Психология вищої школи: підруч., [3-те вид., випр. і доп.] / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: Каравела, 2011. – 360 с.
11. Терлецька Ю.М. Вплив емоційного вигорання викладачів вищої школи на ефективність їх фахової діяльності / Ю.М. Терлецька // Педагогіка і психологія. – 2016. – №2. – С. 85–94.
12. Терлецька Ю.М. Вплив психоекономічної депривації викладачів вищої школи на їх емоційне вигорання / Ю.М. Терлецька // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (44), Issue: 92, 2016. – С.77–82.
13. Терлецька Ю.М. Вплив психосоціальної депривації викладачів вищої школи на їх емоційне вигорання / Ю.М. Терлецька // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2016. – Том IX. Загальна психологія. Історія психології. Етнічна психологія / за ред. С.Д. Максименка. – Вип. 8. – С. 479–489.
14. Терлецька Ю.М. Вплив соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на їх професійну діяльність: дис. ...канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Юліана Миронівна Терлецька; Національний університет «Острозька академія». – Острог, 2014. – 356 с.
15. Терлецька Ю.М. Ефективність фахової діяльності викладачів вищих навчальних закладів: педагогічно-психологічний аспект / Ю.М. Терлецька // Вища школа. – 2014. – №1(115). – С. 81–90.
16. Терлецька Ю.М. Стиль управління як складова ефективності фахової діяльності викладачів вищої школи / Ю.М. Терлецька: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у ХХ ст.»] (Львів, 27-28 січня 2017 р.). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. – С. 53–55.
17. Форманюк Т.В. Синдром «емоціонального сгорання» как показатель профессиональной дезадаптации учителя / Т.В. Форманюк // Вопросы психологии. – 1994. – № 6. – С. 57–64.
18. Чепелева Н.А. Психологические особенности эмоционального выгорания преподавателей высших учебных заведений: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01/ Н.А. Чепелева: Краматорский экономико-гуманитарный институт. – Краматорск, 2010. – 195 с.
19. Якунин В.А. Педагогическая психология: учеб. пособ. / В.А. Якунин. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: «Полиус», 1998. – 639 с.

REFERENCES

1. Aleksyuk A. M. Pedagogics of high school of Ukraine. History. Theory: [textbook] / A.M. Aleksyuk. – Kyiv.: Lybid, 1998. – 560 p.
2. Boyko V.V. Syndrome of “emotional burnout” in the professional communication / V.V. Boyko. – St. Petersburg: Peter-Press, 1999. – 105 p.
3. Boyko V.V. Energy of emotions: [2nd ed.] / V.V. Boyko. – St. Petersburg: Peter, 2004. – 474 p.
4. Wlasowa O. I. Pedagogical psychology: textbook. / O.I. Wlasowa. – Kyiv.: Lybid, 2005. – 400 p.
5. Vodopjanova N.E. Syndrome of burnout: diagnosis and prevention / N.E. Vodopjanova, E.S. Starchenkova. – [2nd ed.] – St. Petersburg: Peter, 2005. – 336 p.
6. Diagnosis of professional burnout (K. Maslach, S. Jackson) / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G.M. Manuilow // Socio-psychological diagnosis of personality and small groups development. – M., 2002. – p. 360–362.
7. Lengele A. Emotional burnout in existential analysis / A. Lengele // Questions of psychology. – 2008. – № 2. – P. 3–16.
8. International statistical classification of diseases and related health problems. Tenth revision. – K.: Health, 2001. – Vol. 3. – 817 p.
9. Orel V. E. The phenomenon of “burnout” in foreign psychology: Empirical Research / V.E. Orel // Journal of Applied Psychology and Psychoanalysis. – 2001 – №3. – P. 69.
10. Podolyak L. H. Psykhohohiya vyshchoyi shkoly: pidruch., [3-te vyd., vypr. i dop.] / L. H. Podolyak, V. I. Yurchenko. – K.: Karavela, 2011. – 360 s.
11. Terletska Y.M. The impact of the high school teachers’ emotional burnout on the effectiveness of their professional

- activity / Y.M. Terletska // Pedagogics and psychology. – 2016. – №2. – P. 85–94.
12. Terletska Ю.М. The impact of psychological and economic deprivation of high school lecturers on their emotional burnout / Y.M. Terletska // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (44), Issue: 92, 2016. – P.77–82.
 13. Terletska Y.M. The impact of psychological and social deprivation of high school lecturers on their emotional burnout / Y.M. Terletska // Actual problems of Psychology. Scientific Papers of the G.S. Kostyuk Institute of Psychology NAPS of Ukraine. – Kyiv.: SE « Information and Analytical Agency», 2016. – Vol. IX. General psychology. History of psychology. Ethnic psychology / ed. By S.D. Maksimenko. – Ed. 8. – P. 479–489.
 14. Terletska Y.M. The impact of psychological and economic deprivation of the scientific and pedagogical workers on their professional activity: diss. ...of a cand. of psychological sciences: specialization . 19.00.07 «Pedagogical and age psychology» / Y. M. Terletska; The National University of Ostroh Academy. – Ostroh, 2014. – 356 p.
 15. Terletska Yu. M. Efektyvnist fakhovoyi diyalnosti vykladachiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv: pedahohichno-psykholohichnyy aspekt / Yu. M. Terletska // Vyshcha shkola. – 2014. – №1(115). – S. 81–90.
 16. Terletska Y.M. The management style as the component of effectivity of the high school lecturers / Y.M. Terletska: materials of the international scientific and practical conference [«The key questions of the scientific research in the sphere of pedagogics and psychology in the XX c.»] (Lviv, 27-28 January 2017.). – Lviv: CU «Lviv pedagogical society», 2017. – P. 53–55.
 17. Formaniuk T.V. Syndrome of “emotional burnout” as an indicator of teacher’s professional maladjustment / T.V. Formaniuk // Questions of Psychology. – 1994. – № 6. – P. 57–64.
 18. Chepeleva N.A. Psychological characteristics of emotional burnout in lecturers of higher educational institutions: dissertation ... of a candidate of psychological sciences: 19.00.01/ N.A. Chepeleva: Ukraine Kramatorsk Institute of Economics and Humanities. – Kramatorsk, 2010. – 195 p.
 19. Yakunin V.A. Pedagogical psychology: textbook / V.A. Yakunin. – St. Petersburg. : Mikhailov’s Publishing House: Polius, 1998. – 639 p.

The impact of the emotional burnout of high school teachers on their management style

Y. M. Terletska

Abstract. The impact of the emotional burnout of high school teachers of the modern Ukrainian society on their management style choice of the educational student process is revealed. On the basis of the empirical investigation results it was seen that the emotional burnout of high school teachers is the factor which mainly influences on their choice of liberal management style of the educational student process.

Keywords: *emotional burout, educational student process, management style, democratic management style, authoritarian management style, liberal management style.*

Влияние эмоционального выгорания педагогов высшей школы на их стиль управления

Ю. М. Терлецкая

Аннотация. Рассматривается влияние эмоционального выгорания преподавателей высшей школы современного украинского общества на выбор ими стиля управления учебно-воспитательным процессом студентов. Основываясь на результатах эмпирических исследований установлено, что эмоциональное выгорание преподавателей высших учебных заведений является фактором, который влияет на выбор ими главным образом либерального стиля управления учебно-воспитательным процессом студентов.

Ключевые слова: *эмоциональное выгорание, учебно-воспитательный процесс студентов, стиль управления, демократический стиль управления, авторитарный стиль управления, либеральный стиль управления.*